

BOHDAN HALCZAK
ORCID: 0000-0001-8632-5997

Uniwersytet Zielonogórski
b.halczak@wpa.uz.zgora.pl

Prezydia wojewódzkich rad narodowych jako instancje odwoławcze od orzeczeń karno-administracyjnych w latach 1951–1958 na przykładzie Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze

Wstęp

Celem niniejszej publikacji jest przedstawienie rozpatrywania odwołań od orzeczeń kolegiów ds. wykroczeń przez Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej: WRN) w Zielonej Górze w latach 1951–1958. Autor starał się udzielić odpowiedzi na pytanie, jakie orzeczenia były uchylane przez Prezydium i jak uzasadniono tego rodzaju decyzje. Początkiem przyjętej cezury czasowej jest uchwalenie przez Sejm ustawy o orzecznictwie karno-administracyjnym dnia 15 grudnia 1951 roku, która była do 1958 roku główną podstawą prawną działalności kolegiów. Zgodnie z nią prezydia wojewódzkich rad narodowych pełniły funkcję ostatecznej instancji odwoławczej od orzeczeń kolegiów. Końcowa cezura czasowa publikacji została wyznaczona na rok 1958, ponieważ znacznie zmieniła się wtedy podstawa prawna działalności kolegiów. Jako podstawę źródłową niniejszej publikacji wykorzystano protokoły obrad plenarnych Prezydium WRN w Zielonej Górze, zgromadzone w zbiorach Archiwum Państwowego w Zielonej Górze (dalej: APZG). Przedstawiono również najważniejsze akty prawne dotyczące działalności kolegiów ds. wykroczeń w latach 1951–1958.

Kolegia ds. wykroczeń

Dnia 15 grudnia 1951 roku Sejm uchwalił ustawę o orzecznictwie karno-administracyjnym¹. Na mocy tej ustawy przy prezydiach gminnych, miejskich, dzielnicowych i powiatowych rad narodowych powołano kolegia. Ich zadaniem było orzekanie w sprawach o wykroczenia. Potocznie nazywane więc były kolegiami ds. wykroczeń. Wykonywały zatem funkcje sądownicze, chociaż z formalnego punktu widzenia nie były sądami. Instytucja kolegiów ds. wykroczeń nie funkcjonowała wcześniej w Polsce. W czasach II Rzeczypospolitej sprawy o wykroczenia rozstrzygali jednoosobowo referenci karno-administracyjni w starostwach². Ukształtowany w okresie II Rzeczypospolitej model orzecznictwa karno-administracyjnego obowiązywał w Polsce także po II wojnie światowej — do końca 1951 roku³. Wprowadzone w 1951 roku w Polsce rozwiązania w zakresie orzecznictwa karno-administracyjnego wzorowane były na „ustawodawstwie i doświadczeniach Związku Radzieckiego”⁴.

W skład kolegium ds. wykroczeń wchodził: przewodniczący, jego zastępca oraz członkowie. Przewodniczącego oraz zastępcę kolegium wybierała rada narodowa spośród członków swego prezydium, a członków kolegium spośród radnych oraz spoza grona radnych. Tryb wybierania oraz odwoływania członków kolegium miała określić Rada Ministrów w drodze rozporządzenia. Kolegia orzekały w składzie przewodniczący lub jego zastępca oraz dwóch członków. W stosunku do przewodniczącego oraz członków kolegium ustawa nie zawierała wymagania wykształcenia prawniczego.

Zgodnie z ustawą z dnia 15 grudnia 1951 roku kolegia nie miały uprawnień do wymierzania kary aresztu. Mogły wymierzyć „karę pracy poprawczej”. Najniższy wymiar „pracy poprawczej” wynosił jeden dzień, a najwyższy trzy miesiące. Kolegia mogły wymierzyć również karę grzywny w wymiarze nieprzekraczającym 3000 złotych⁵. Jeśli szkodliwość społeczna czynu była mała, kolegia mogły również udzielić upomnienia. Kolegia przy prezydiach gminnych rad narodowych oraz miejskich rad narodowych w miastach liczących do 10 000 mieszkańców nie mogły orzec kary grzywny w wymiarze przekraczającym 300 zł ani kary pracy poprawczej w wymiarze przekraczającym sześć dni. Jeżeli kolegium uznało, że należy wymierzyć wyższą karę, musiało przekazać sprawę do rozpoznania kolegium przy prezydium powiatowej rady narodowej. Orzeczenia o ukaraniu mogły

¹ Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 454.

² M. Łysko, *Kształtowanie się ustroju kolegiów orzekających w Polsce Ludowej (1952–1956)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 64, 2012, z. 2, s. 249.

³ M. Łysko, *Ewolucja polskiego systemu prawa wykroczeń w XX w.*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 17, 2018, z. 1, s. 172.

⁴ M. Łysko, *Przełom roku 1956 w Polsce a orzecznictwo karno-administracyjne*, „Zeszyty Prawnicze” 11, 2011, nr 4, s. 277.

⁵ Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 454.

być podane do wiadomości publicznej na tablicy ogłoszeń gromadzkich lub w zakładzie pracy zatrudniającym ukaranego.

Podstawą do wszczęcia postępowania przez kolegium było zawiadomienie ze strony „władzy, urzędu, instytucji państwowej i społecznej, jednostki gospodarki uspołecznionej, pokrzywdzonego lub innej osoby”⁶. Termin rozprawy oraz skład orzekający wyznaczał przewodniczący kolegium. Wysyłał on również wezwanie do obwinionego, a także, w razie potrzeby, do pokrzywdzonego oraz do świadków. Jako oskarżyciel publiczny mógł występować „Organ Milicji Obywatelskiej”. Zgodnie z artykułem 23 omawianej ustawy:

1. Obwiniony może korzystać z pomocy obrońcy, którym może być obywatel, zdolny do czynności prawnych i nie pozbawiony praw publicznych.
2. Zastępstwo adwokackie nie jest dopuszczalne.
3. Przewodniczący składu orzekającego nie dopuści do obrony osoby, co do której zachodzi uzasadnione przypuszczenie, że trudni się obroną zawodową⁷.

Wobec tego, że w kolegiach zasiadały na ogół osoby bez wykształcenia prawniczego, obrona obwinionego przez zawodowego prawnika byłaby „starciem” bardzo nierównych sił, przed czym władze przezoranie zabezpieczyły kolegia. Adwokat nie mógł pełnić funkcji obrońcy w kolegium ds. wykroczeń, a przewodniczący składu orzekającego mógł wykluczyć z rozprawy obrońcę, który wykazywałby się zbyt dobrą znajomością prawa. Prawo obwinionego do obrony zostało tym samym poważnie ograniczone. Natomiast ustawa nie wykluczała możliwości pełnienia funkcji oskarżyciela przez zawodowego prawnika (na przykład prokuratora).

Po przeprowadzeniu rozprawy kolegium wydawało orzeczenie o ukaraniu lub uniewinnieniu obwinionego. Zarówno ukarany, jak i strona oskarżająca w ciągu tygodnia mogli zgłosić odwołanie od orzeczenia kolegium. Odwołania od orzeczeń rozpatrywały kolegia przy prezydiach rad narodowych bezpośrednio wyższego stopnia. Ustawa dopuszczała możliwość wprowadzenia „postępowania przyspieszonego”. W takim wypadku termin wniesienia odwołania wynosił trzy dni, a kary były wykonywane natychmiast. Kolegium mogło również przekazać sprawę do rozpoznania sądowego. Postanowienie kolegium o przekazaniu sprawy na drogę postępowania sądowego zastępowało akt oskarżenia.

Zwierzchni nadzór nad kolegiami sprawował Prezes Rady Ministrów oraz Generalny Prokurator Rzeczypospolitej. Prezydium wojewódzkich rad narodowych sprawowały nadzór nad wszystkimi kolegiami funkcjonującymi na terenie województwa, udzielały wytycznych dla orzecznictwa i kontrolowały ich wykonanie. Zgodnie z artykułem 45 ustawy

1. Prezydium wojewódzkiej rady narodowej [...] może w trybie nadzoru uchylić prawomocne orzeczenie lub nakaz karny, pozbawione podstawy prawnej lub oczywiście niesłuszne.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

2. Uchylając orzeczenie lub nakaz karny, prezydium przekazuje sprawę do ponownego rozpoznanie w innym składzie tego kolegium, które wydało uchylone orzeczenie⁸.

Prezydia wojewódzkich rad narodowych były zatem, w myśl analizowanej ustawy, ostatnimi instancjami odwoławczymi dla orzeczeń kolegiów do spraw wykroczeń.

Dnia 15 grudnia 1951 roku Rada Ministrów wydała rozporządzenie w sprawie trybu wybierania i odwoływania członków kolegiów przy prezydiach rad narodowych⁹. Zgodnie z rozporządzeniem członków kolegium wybierano na okres roku. Do pełnienia tej funkcji nie można było wybierać:

1) osób zajmujących stanowiska w sądownictwie, w Prokuraturze Rzeczypospolitej Polskiej oraz adwokatów i aplikantów adwokackich,

2) lekarzy, zatrudnionych w pełnym wymiarze godzin w zakładach społecznych służby zdrowia,

3) żołnierzy w czynnej służbie wojskowej jak również funkcjonariuszy i pracowników służby bezpieczeństwa publicznego,

4) osób wybranych na stanowisko ławnika¹⁰.

Przepis ten faktycznie eliminował z członkostwa w kolegiach osoby z wykształceniem prawniczym. Rozporządzenie nie stawiało natomiast żadnych wymagań w kwestii wykształcenia członków kolegium.

Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie wykonywania orzeczeń i nakazów karnych wydanych przez kolegia przy prezydiach rad narodowych z 15 grudnia 1951 roku¹¹ nakazywało radom narodowym bezwzględne egzekwowanie orzeczeń kolegiów ds. wykroczeń. Z kolei wydane w tym samym dniu rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zasad i trybu odbywania kary pracy poprawczej¹², która była główną karą wymierzaną przez kolegia, dopuszczało możliwość zamiany pracy poprawczej na potrącenie ukaranemu części „dniówki” przez zakład pracy. W takim wypadku pozyskane środki finansowe przechodziły na własność państwa.

Dnia 22 maja 1958 roku Sejm uchwalił ustawę o zastrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo¹³. Wprowadzała ona znaczne zmiany w przedstawionej wcześniej ustawie o orzecznictwie karno-administracyjnym z dnia 15 grudnia 1951 roku. Kolegia mogły odtąd powoływać wyłącznie prezydium rad narodowych na szczeblu powiatowym, miejskim lub dzielnicowym. Kolegia przy prezydiach wojewódzkich rad narodowych były instancją odwoławczą. Obrońcami osób oskarżonych w kolegiach mogli być zawodowi adwokaci. Kolegia pozbawiono możliwości wymierzania kary „pracy poprawczej”, ale mogły wymierzać karę aresztu. Wkrótce nastąpiły dalsze zmiany. Dnia 2 grudnia 1958 roku Sejm uchwa-

⁸ *Ibidem*.

⁹ Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 455.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 456.

¹² Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 457.

¹³ Dz.U. z 1958 r. Nr 34, poz. 152.

lił ustawę o zmianie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 roku o orzecznictwie karno-administracyjnym¹⁴. Zgodnie z tą ustawą wprowadzono nazwę „kolegia karno-administracyjne”. Przewodniczący kolegium oraz jego zastępca musieli posiadać wykształcenie prawnicze. Zgodnie z analizowaną ustawą do kompetencji kolegiów należało wymierzanie kary za naruszenie niektórych przepisów prawa o wykroczeniach, ustawy o zwalczaniu alkoholizmu, ustawy o przepisach porządkowych na drogach publicznych oraz ustawy o powszechnym obowiązku wojskowym. Mogły one wymierzać karę grzywny do 4500 zł oraz karę aresztu do trzech miesięcy. Prezydium wojewódzkiej rady narodowej pozostało ostateczną instancją odwoławczą od orzeczeń kolegiów karno-administracyjnych. Odwołania od orzeczeń nie musiały być jednak, jak do tej pory, rozpatrywane w trakcie posiedzeń plenarnych. Prezydium mogło powołać w tym celu specjalną trzyosobową komisję.

Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze wobec kolegiów ds. wykroczeń

Dnia 28 czerwca 1950 roku Sejm uchwalił ustawę o zmianach podziału administracyjnego państwa¹⁵. Na obszarze ziem zachodnich i północnych powstały trzy nowe województwa — koszalińskie, opolskie i zielonogórskie z siedzibą Wojewódzkiej Rady Narodowej (WRN) w Zielonej Górze. W skład województwa zielonogórskiego weszło 17 powiatów przynależnych wcześniej do województwa poznańskiego i wrocławskiego. Dnia 8 lipca 1950 roku odbyła się pierwsza sesja WRN w Zielonej Górze¹⁶. Dokonano wyboru Prezydium WRN, będącego organem wykonawczym rady narodowej. Prezydium rad narodowych były ściśle podporządkowane strukturom Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: PZPR)¹⁷. Posiedzenia plenarne Prezydium WRN odbywały się co najmniej raz w tygodniu. W trakcie posiedzeń podejmowano dużą liczbę decyzji dotyczących różnych dziedzin życia społecznego w województwie. Wszystkie decyzje podejmowane przez Prezydium WRN musiały być jednak wcześniej zaakceptowane przez Komitet Wojewódzki (KW) PZPR.

Po raz pierwszy Prezydium WRN w Zielonej Górze skorzystało z uprawnienia do pełnienia funkcji najwyższej instancji odwoławczej od orzeczeń kolegiów w województwie zielonogórskim podczas posiedzenia w dniu 31 marca 1953

¹⁴ Dz.U. z 1958 r. Nr 77, poz. 396.

¹⁵ Dz.U. z 1950 r. Nr 28, poz. 255.

¹⁶ *Protokół z I-szej Plenarnej uroczystej Sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, odbytej w dniu 8 lipca 1950 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 158.

¹⁷ E. Nowacka, *Samorząd terytorialny w systemie władzy publicznej w Polsce. Studium politycznoprawne*, Wrocław 1994, s. 31; H. Izdebski, *Historia administracji*, Warszawa 2001, s. 58; W. Witkowski, *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007, s. 428.

roku¹⁸. Początkowo każde odwołanie od orzeczenia kolegium rozpatrywano osobno. Podejmowane były odrębne uchwały dla każdej sprawy, z obszernym uzasadnieniem. Ze względu na dużą liczbę odwołań konieczne okazało się „uproszczenie” procedury. Dnia 5 września 1953 roku w jednej uchwale uchylono 20 orzeczeń kolegiów¹⁹. W późniejszym okresie również „koncentrowano” decyzje w ramach jednej uchwały. Jedna uchwała zawierała przeciętnie od 10 do 30 uchyleń. Swoisty rekord padł podczas posiedzenia Prezydium dnia 26 stycznia 1954 roku, kiedy jedną uchwałą uchylono 104 orzeczenia kolegiów²⁰. W latach 1953–1958 Prezydium WRN w Zielonej Górze uchyliło łącznie 1430 orzeczeń wydanych przez kolegia ds. wykroczeń funkcjonujące na terenie województwa zielonogórskiego. Liczba uchylonych orzeczeń w poszczególnych latach była zróżnicowana.

Tabela 1. Liczba orzeczeń kolegiów ds. wykroczeń uchylonych przez Prezydium WRN w Zielonej Górze w latach 1953–1958

Rok	Liczba uchylonych orzeczeń
1953	422
1954	624
1955	191
1956	59
1957	60
1958	74
Razem	1430

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy protokołów obrad Prezydium WRN w Zielonej Górze (APZG, Prezydium WRN Zielona Góra, sygn. 631; 634; 635; 637; 638; 640; 641; 642; 643; 644; 645; 646; 647; 649; 650; 651; 654; 656; 658; 659; 660; 661; 663; 665; 669; 670; 671; 672; 676; 684; 685; 688; 693; 698; 706; 711; 715; 717; 730; 738; 739; 744).

Projekty „uchwał o uchyleniu orzeczeń karno-administracyjnych, wydawanych przez Kolegia Orzekające przy Prezydium WRN i Prezydiach PRN” przedstawiał podczas posiedzeń Prezydium Kierownik Wydziału Społeczno-Administracyjnego. Czasami towarzyszył mu Kierownik Oddziału Karno-Administracyjnego w Wydziale Społeczno-Administracyjnym. W 1955 roku powstał w strukturach Prezydium WRN odrębny Wydział Orzecznictwa Karno-Administracyjnego. Uchwały zawierały: nazwę kolegium, którego orzeczenie uchylano, datę wydania orzeczenia, numer sprawy, krótki opis orzeczenia, imię i nazwisko ukaranej osoby oraz krótkie uzasadnienie uchylenia orzeczenia. W protokołach nie ma informacji,

¹⁸ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 31 marca 1953 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 631.

¹⁹ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 5 września 1953 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 638.

²⁰ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 26 stycznia 1954 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 646.

aby członkowie Prezydium omawiali zawarte w uchwałach przypadki. Uchwały podejmowano bez dyskusji. Niemniej duża liczba uchylonych orzeczeń wywoływała niekiedy irytację członków Prezydium WRN. W trakcie posiedzenia w dniu 6 października 1954 roku członkowie Prezydium odmówili przyjęcia przedstawionej uchwały, stwierdzając, że liczba orzeczeń przewidzianych do uchylenia jest zbyt duża²¹. Nie wiadomo, jak obszerny był projekt uchwały. Jak odnotowano w protokole obrad Prezydium WRN w dniu 31 grudnia 1954 roku:

Prezydium [...] zwróciło uwagę Kierownictwa Wydziału Społ. Adm., że niektóre orzeczenia Kolegiów proponuje się uchylić z powodu niesłusznego ukarania lub z powodu wygórowanego wymiaru kary, a to wskazuje na nie dość skrupulatne przygotowanie materiałów i wniosków o ukaranie dla Kolegiów Orzekających przez referentów społeczno-administracyjnych i przez Pełnomocników wzg. Delegatów Ministerstwa Skupu. Takie postępowanie, jak również orzekanie kary w nieobecności obwinionego powoduje w następstwie konieczność uchylania orzeczeń, jak również niweczy polityczno-wychowawczy sens orzecznictwa karno-administracyjnego²².

Tabela 2. Orzeczenia uchylone przez Prezydium WRN w Zielonej Górze w latach 1953–1958

Rodzaj orzeczenia	Liczba	%
niewywiązywanie się z obowiązkowych dostaw żywności	1193	84
zakłócanie porządku publicznego	119	8
naruszenie przepisów sanitarnych i przeciwpożarowych	30	2
odmowa uczestnictwa w akcji poszukiwania stonki ziemniaczanej	26	2
nielegalny handel i nadużycia w handlu uspołecznionym	18	1
kradzieże i kłusownictwo	15	1
przestępstwa w ruchu drogowym	13	0,9
niewywiązywanie się z formalności urzędowych	11	0,8
odmowa uczestnictwa w działalności Powszechnej Organizacji Służba Polsce (SP)	5	0,3
Razem	1430	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie analizy protokołów obrad Prezydium WRN w Zielonej Górze (APZG, Prezydium WRN Zielona Góra, sygn. 631; 634; 635; 637; 638; 640; 641; 642; 643; 644; 645; 646; 647; 649; 650; 651; 654; 656; 658; 659; 660; 661; 663; 665; 669; 670; 671; 672; 676; 684; 685; 688; 693; 698; 706; 711; 715; 717; 730; 738; 739; 744).

Spośród uchylonych orzeczeń ogromna większość (około 84%) dotyczyła niewykonanych przez rolników dostaw obowiązkowych zboża, ziemniaków, mleka lub żywna.

²¹ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 6 października 1954 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 657.

²² *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 31 grudnia 1954 r.*, PWRN Zielona Góra, sygn. 661.

Dostawy obowiązkowe produktów rolnych

Życie gospodarcze Polski w latach 1950–1955 było podporządkowane realizacji planu sześcioletniego. Zakładał on szybki rozwój gospodarczy kraju. Przewidywano wzrost produkcji przemysłowej o 158%, a rolniczej o 50% w stosunku do roku 1949²³. Plan sześcioletni był logiczną konsekwencją przemian politycznych zachodzących w Polsce w latach 1945–1948. W kraju zapanowała komunistyczna dyktatura, wzorowana na systemie stalinowskim, istniejącym w ZSRR. Należało zatem również ustrój gospodarczy państwa dostosować do stalinowskich wzorców. Realizacja planu okazała się jednak trudna w stosunku do możliwości techniczno-organizacyjnych Polski²⁴. Inwestycje przemysłowe koncentrowały się głównie na hutnictwie i przemyśle maszynowym. Rozwój przemysłu spowodował silny napływ ludności do miast, w skali nieznanej wcześniej w historii Polski. Odsetek ludności miejskiej w Polsce wzrósł w latach 1948–1956 z 35 do 45% ogółu²⁵. Miasta były zupełnie nieprzygotowane do tak dużego zwiększenia liczby mieszkańców.

W okresie realizacji planu sześcioletniego władze komunistyczne podjęły także próbę kolektywizacji rolnictwa. W praktyce oznaczała ona przebudowę wsi na wzór radziecki przez zastąpienie indywidualnych gospodarstw rolnych spółdzielniami produkcyjnymi. Formalnie przystąpienie rolników indywidualnych do spółdzielni miało być dobrowolne, lecz wobec silnego oporu ze strony mieszkańców wsi władze stosowały w stosunku do opornych gospodarzy szeroki i często drastyczny zestaw represji. Liczba spółdzielni systematycznie wzrastała. Kolektywizacja spowodowała załamanie produkcji rolnej. Rolnicy niekiedy wybijali hodowane zwierzęta z obawy, że będą musieli oddać je do spółdzielni. Wydajność pracy w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych była niska. Władze komunistyczne tworzyły również (głównie na ziemiach zachodnich i północnych) państwowe gospodarstwa rolne (dalej: PGR). Planowano, że przekształcą się one w wysoko wydajne przedsiębiorstwa rolne. Przewidywania okazały się złudne. PGR-y osiągały plony niższe od uzyskiwanych w indywidualnych gospodarstwach chłopskich. Także produktywność zwierząt gospodarskich w PGR-ach była niska. Tymczasem rozwijające się miasta potrzebowały żywności. Władze uciekały się więc do dostaw obowiązkowych, będących właściwie formą przymusowej rekwizycji żywności od rolników.

Już w początkowym okresie Polski Ludowej nałożono na gospodarstwa rolne obowiązek „wojennych świadczeń rzeczowych”²⁶. W 1947 roku wprowadzono

²³ A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, Warszawa 2000, s. 231.

²⁴ R. Skobelski, *Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie realizacji planu sześcioletniego 1950–1955*, Zielona Góra 2002, s. 83.

²⁵ A. Czubiński, *Historia Polski XX wieku*, Poznań 2003, s. 284.

²⁶ M. Łysko, *Orzecznictwo karno-administracyjne w zakresie dostaw obowiązkowych płodów rolnych w Polsce Ludowej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 8, 2009, s. 190.

obowiązek uiszczania części podatku gruntowego w ziemiopłodach. W 1951 roku wprowadzono dostawy obowiązkowe zboża i ziemniaków, a w 1952 roku objęły one także mleko i zwierzęta rzeźne. Za uchylenie się od dostaw groziła grzywna, areszt lub nawet kara więzienia do lat trzech. Powiatowe plany oraz gminne normy dostaw obowiązkowych ustalało Prezydium WRN. W trakcie posiedzeń plenarnych Prezydium rozpatrywano również wnioski o przyznanie ulg w dostawach obowiązkowych. Wnioski spółdzielni produkcyjnych były na ogół rozpatrywane pozytywnie. Rolnikom indywidualnym przyznawano znacznie rzadziej i w dosyć skrajnych przypadkach²⁷.

Ściąganiem dostaw zajmowały się prezydia powiatowych oraz gminnych rad narodowych. W trakcie realizacji dostaw obowiązkowych dochodziło często do ogromnych nadużyć²⁸. Rolnikom narzucano nierealne plany dostaw i egzekwowano je niezwykle bezwzględnie. Aby wywiązać się z narzuconych norm, rolnicy musieli nierzadko kupować wymagane produkty po cenach rynkowych od innych gospodarzy i odstawać do punktów skupu²⁹. Bezwzględność, z jaką ściągano dostawy obowiązkowe, budziła zastrzeżenia nawet części funkcjonariuszy PZPR. W maju 1951 roku Biuro Polityczne Komitetu Centralnego PZPR podjęło uchwałę potępiającą nadużycia popełnione przy egzekwowaniu dostaw obowiązkowych w powiecie gryfickim (województwo szczecińskie)³⁰. Uchwała została opublikowana w partyjnym dzienniku „Trybuna Ludu”. Komitet Powiatowy PZPR w Gryficach został rozwiązany, a trzynastu osobom wytoczono proces sądowy. Za popełnione przy zbieraniu dostaw obowiązkowych nadużycia otrzymały wyroki od roku do pięciu lat pozbawienia wolności. „Wypadki gryfickie” odbiły się szerokim echem w całym kraju. Odniosł się do nich również przewodniczący Prezydium WRN w Zielonej Górze Czesław Studnicki podczas narady kierowników wydziałów i samodzielnych oddziałów Prezydium WRN w dniu 9 czerwca 1951 roku³¹. Przewodniczący przyznał, że na terenie województwa zielonogórskiego także dochodziło do poważnych nadużyć przy ściąganiu dostaw obowiązkowych: „Trzeba więc sobie zdać sprawę, ile w terenie dzieje się »przejąć« i niesprawiedliwości, popełnianych przez miejscowych kacyków”³². Czesław Studnicki apelował do urzędników, aby szybko reagowali na skargi ze strony chłopów i postępowali w sprawie dostaw obowiązkowych zgodnie z prawem: „W terenie często na kie-

²⁷ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 30 sierpnia 1955 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 679.

²⁸ D. Koteluk, *W nowych realiach. Wieś zielonogórska w latach 1945–1956*, Zielona Góra 2011, s. 166–169; R. Skobelski, *op. cit.*, s. 91.

²⁹ B. Halczak, *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza w powiecie. Funkcjonowanie powiatowych instancji PZPR na przykładzie Zielonej Góry (1949–1989)*, Zielona Góra 2011, s. 50–52.

³⁰ D. Koteluk, *op. cit.*, s. 177.

³¹ *Protokół odprawy kierowników Wydziałów i Samodzielnych Oddziałów Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, odbytej dn. 9 czerwca 51 r.*, APZG, KW PZPR w Zielonej Górze, sygn. 487.

³² *Ibidem*.

rolników wydziałów i referatów wywierany jest nacisk w kierunku niewłaściwej działalności. Nie wolno ulegać takiemu naciskowi z zewnątrz, bo do odpowiedzialności jest pociągany i ten, kto nacisk wywiera i ten, kto naciskowi ulega”³³.

Poprzez system dostaw obowiązkowych władze komunistyczne zrzucały na chłopów koszty industrializacji kraju. Jedną z form represji stosowanych wobec rolników niewywiązujących się z dostaw obowiązkowych było kierowanie ich do kolegów ds. wykroczeń, które orzekały w stosunku do nich najczęściej wysokie grzywny. W 1953 roku kolegiom przyznano uprawnienia do wymierzania zastępczej kary aresztu do sześciu miesięcy. Była ona orzekana przez kolegia jednocześnie z wymierzeniem grzywny w przypadku nieuiszczenia jej w ciągu siedmiu dni od doręczenia ukaranemu wezwania do zapłaty³⁴. Zdaniem Marcina Łyski wprowadzenie zastępczej kary aresztu wobec rolników uchylających się od dostaw obowiązkowych znacznie zwiększyło skuteczność egzekwowania dostaw obowiązkowych od rolników indywidualnych³⁵.

Jako uzasadnienie uchylenia orzeczenia kolegium w sprawie niewywiązywania się rolnika z dostaw obowiązkowych stosowano na ogół w treści podjętej przez Prezydium WRN w Zielonej Górze uchwały zwrot „wykonał plan” albo „obecnie plan wykonał”. Czasami uchylenie orzeczenia uzasadniano trudną sytuacją życiową ukaranej osoby:

ukarany znajduje się w trudnych warunkach rodzinnych (choroba członków rodziny) i sam musi się opiekować gospodarstwem, tak iż kary aresztu w stosunku do niego wykonać nie można. [...] jest to kobieta starsza, mająca troje dzieci, tak, że osadzenie jej w areszcie odbiło by się na warunkach życiowych dzieci i stanie jej gospodarstwa rolnego³⁶.

Najwięcej przypadków uchylenia orzeczenia kolegium o karze za niewywiązywanie się z dostaw obowiązkowych miało miejsce w latach 1953 (389 przypadków), 1954 (579 przypadków) oraz 1955 (132 przypadki). W roku 1956 odnotowano zaledwie 19 takich przypadków. Było to efektem złagodzenia polityki państwa wobec rolników i mniej rygorystycznego ściągania zaległych należności. Niemniej orzeczenia o ukaraniu rolników za niewywiązywanie się z dostaw obowiązkowych były uchylane przez Prezydium także w latach 1957 i 1958.

³³ *Ibidem*.

³⁴ M. Łysko, *Orzecznictwo karno-administracyjne...*, s. 201.

³⁵ *Ibidem*, s. 203.

³⁶ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 8 grudnia 1955 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 684.

Inne przypadki uchylania orzeczeń kolegów przez Prezydium WRN

Duża część uchylonych orzeczeń karno-administracyjnych dotyczyła takich występów jak zakłócanie porządku publicznego w stanie nietrzeźwym, akty wandalizmu, bójki. Z treści uchylonych orzeczeń wynika, że do bójek dochodziło najczęściej na tle sporów sąsiedzkich. Uczestniczyli w nich zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Różnica polegała na tym, że mężczyźni „wyrównywali porachunki”, walcząc na pięści, a kobiety rzucały w siebie kamieniami. W uzasadnieniu uchylenia tego typu orzeczeń stwierdzano najczęściej w uchwałach Prezydium WRN, że podstawą orzeczenia były jedynie donosy ze strony sąsiadów ukaranych osób, a kolegium nie przeprowadziło żadnego postępowania, które umożliwiłoby weryfikację prawdziwości donosu. Niekiedy Prezydium stwierdzało, że sprawa powinna być skierowana do sądu. Wiele uchylonych orzeczeń dotyczyło naruszenia przepisów sanitarnych (na przykład zaśmiecanie otoczenia, załatwianie potrzeb fizjologicznych w miejscu publicznym) oraz przeciwpożarowych. W uzasadnieniu uchylenia tego typu orzeczenia pisano najczęściej, że kolegium nie przeprowadziło żadnego postępowania dowodowego, a podstawą oskarżenia były jedynie donosy.

Pokaźna część uchylonych orzeczeń kolegów karno-administracyjnych dotyczyła odmowy uczestnictwa w akcji poszukiwania stonki ziemniaczanej. Pochodzący z Colorado w USA niewielki chrząszcz był w pierwszej połowie lat pięćdziesiątych jednym z najważniejszych tematów w propagandzie władz komunistycznych. W 1950 roku oficjalnie ogłoszono, że pojawienie się w Polsce tego szkodnika upraw ziemniaczanych było efektem dywersyjnych działań armii USA, której samoloty zrzucały duże ilości stonki do Bałtyku, skąd wypełzła na polskie wybrzeże³⁷. W rzeczywistości ogniska stonki występowały w Europie Środkowo-Wschodniej już w okresie międzywojennym. Do zwalczania stonki ziemniaczanej mobilizowano całe społeczeństwo. Przygotowania zaczynały się wczesną wiosną. W okresie wegetacji ziemniaków przeprowadzano intensywne „przeczesywanie” plantacji w poszukiwaniu stonki. Uczestnictwo w takiej akcji było obowiązkowe jakkolwiek uczestnicy nie otrzymywali żadnego wynagrodzenia. Rolnik (zarówno indywidualny, jak i spółdzielca) w każdej chwili mógł być oderwany od swej pracy i skierowany na okoliczne kartofliska celem poszukiwania stonki. W przypadku odmowy odpowiadał przed kolegium ds. wykroczeń, które orzekało o karze grzywny lub „pracy poprawczej” (na ogół w wymiarze maksymalnym). W uzasadnieniu uchylenia tego typu orzeczenia w uchwałach Prezydium WRN stwierdzano najczęściej, że ukarana osoba nie mogła, z uzasadnionych przyczyn uczestniczyć w akcji poszukiwania stonki:

³⁷ Z. Zblewski, *Leksykon PRL-u*, Kraków 2000, s. 146.

Z akt sprawy wynika, że ani ukarany, ani nikt z członków jego rodziny nie mógł wziąć udziału w poszukiwaniu stonki w dniu 24.7.1954. Gdy ukarany wraz z córką był w pracy w spółdzielni produkcyjnej, polecenie udania się na poszukiwanie stonki ziemniaczanej podczas ogólnej lustracji pól ziemniaczanych otrzymała jego żona, będąca w ciąży. W myśl obowiązujących przepisów kobieta ciężarna zwolniona jest od brania udziału w akcji kłesk żywiołowych (odnosi się to również do stonki). Poza tym nie mogła w/w. opuścić domu, musiała się bowiem opiekować dzieckiem kaleką³⁸.

Jeśli w wyniku poszukiwań na polu rolnika indywidualnego znaleziono stonkę, wówczas właściciel pola był także karany grzywną przez kolegium do spraw wykroczeń. Oznaczało to bowiem, że nie troszczył się w należyтым stopniu o własny zagon. W jednym przypadku takie orzeczenie uchylono, ponieważ przeprowadzone dochodzenie wykazało, że stonkę na polu ukaranego gospodarza podrzuciła sąsiadka, która chciała doprowadzić do ukarania gospodarza, aby „wyrównać” w ten sposób jakieś porachunki sąsiedzkie³⁹. Działania podjęte przez władze komunistyczne nie przeszkodziły stonce rozprzestrzenić się na obszarze całego kraju.

Część uchylonych orzeczeń dotyczyła nielegalnego handlu prowadzonego przez mieszkańców województwa. Były to głównie produkty rolnicze (owoce, ziemniaki, warzywa), rzeczy używane oraz wyroby chałupnicze (na przykład swetry). Jako podstawa do uchylenia takich orzeczeń kolegiów była wskazywana niska szkodliwość zabronionego czynu. W przypadku orzeczeń dotyczących nadużyć w handlu uspołecznionym stwierdzano najczęściej, że sprawa powinna być skierowana do sądu. Podobnie uzasadniano uchYLENIA orzeczeń dotyczących kradzieży i kłusownictwa.

Trzynastcie razy Prezydium WRN uchylilo w analizowanym okresie orzeczenia kolegiów w sprawie wykroczeń o charakterze drogowym. W 1954 roku Prezydium uchylilo karę grzywny wysokości 500 zł, wymierzoną mieszkańcowi Zielonej Góry: „za prowadzenie samochodem marki »Opel«, w którym brak było hamulca ręcznego oraz że kierownica posiadała luz w swym mechanizmie, gdyż w postępowaniu odwoławczym podjętym na skutek odwołania złożonego przez ukaranego orzeczone karę surowszą, co jest zakazane art. 38 ustawy o o.k.a.”⁴⁰. W 1955 roku Prezydium WRN uchylilo orzeczenie kolegium przy MRN w Zielonej Górze, nakładające grzywnę wysokości 50 zł na kierowcę za „przewożenie samochodem bez zezwolenia 15 osób”⁴¹. W uzasadnieniu stwierdzono, że „W/w został ukarany niesłusznie, ponieważ za to samo wykroczenie popełnione w tym samym dniu został ukarany przez Prezydium MRN w Nowej Soli grzywną 75 zł i grzywnę

³⁸ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 6 listopada 1954 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 659.

³⁹ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 15 listopada 1956 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 706.

⁴⁰ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 31 sierpnia 1954 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 656.

⁴¹ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 29 marca 1955 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 670.

uiścił⁴². W 1956 roku Prezydium WRN uchyliło orzeczenie kolegium nakładające karę grzywny wysokości 100 zł na mieszkańca Zielonej Góry za: „prowadzenie pojazdu mechanicznego bez posiadania ważnego prawa jazdy. Ukarany faktycznie nie posiadał ważnego prawa jazdy a to z winy Prezydium MRN w Legnicy, które dopiero na skutek interwencji przesłało do tut. Wydziału Komunikacji PMRN złożone przez w/w dokumenty na podstawie których zostanie ukaranemu wydane nowe prawo jazdy”⁴³. Do uchylenia tego orzeczenia mogło przyczynić się to, że ukarany był pracownikiem Prezydium WRN, kierownikiem jednego z referatów. Większość uchylonych orzeczeń w sprawie wykroczeń o charakterze drogowym dotyczyła jednak pijanych traktorzystów, prowadzących swe pojazdy po drogach publicznych, którym kolegia wymierzały upomnienia. Uchylenia tych orzeczeń uzasadniano koniecznością znacznie surowszego karania sprawców tego rodzaju wykroczeń.

Orzeczenia kolegiów w sprawie niewykonania przez obwinionych formalności urzędowych dotyczyły najczęściej przepisów meldunkowych lub przepisów o poruszaniu się w strefie nadgranicznej. W uzasadnieniu uchyleń tego rodzaju orzeczeń stwierdzano, że obwinieni dopełnili jednak formalności, a podstawą do wymierzenia kary były jedynie niesprawdzone donosy. Niekiedy stwierdzano niską szkodliwość popełnionego czynu.

Część uchylonych orzeczeń karno-administracyjnych dotyczyła odmowy służby w Powszechnej Organizacji Służba Polsce (dalej: SP). Organizacja została powołana w 1948 roku. Miała charakter paramilitarny. Członkowie SP („junacy”) przechodzili przeszkolenie wojskowe i wykonywali nieodpłatnie prace na rzecz państwa. Służba Polsce była organizacją ogólnopaństwową, przymusową, a uchylenie się młodzieży w wieku 16–21 lat od służby w jej szeregach było zagrożone karą. SP zapewniała objęcie szerokich kręgów młodzieży swoistym „treningiem politycznym” i zarazem wykorzystanie jej jako darmowej siły roboczej⁴⁴. Lubuscy „junacy” wykonywali głównie prace drogowe, budowlane i wodne na terenie województw: gdańskiego, warszawskiego, zachodniopomorskiego, śląsko-dąbrowskiego, wrocławskiego⁴⁵. W uzasadnieniu uchylenia orzeczeń kolegiów dotyczących odmowy służby w SP w uchwałach Prezydium WRN w Zielonej Górze stwierdzano, że ukarana osoba nie mogła wziąć udziału w pracy organizacji z uzasadnionych przyczyn. W 1954 roku następująco uchylono orzeczenie kolegium skazujące mieszkankę wsi z powiatu zielonogórskiego na karę „pracy

⁴² *Ibidem*.

⁴³ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 15 listopada 1956 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 706.

⁴⁴ K. Lesiakowski, *Powszechna Organizacja „Służba Polsce” w systemie organizacyjnym państwa polskiego (1948–1955)*, [w:] *„Jesteście naszą wielką szansą” Młodzież na rozstajach komunizmu 1944–1989*, red. P. Ceranka, S. Stępień, Warszawa 2009, s. 31.

⁴⁵ D. Śmierchalski-Wachocz, *Partia komunistyczna wobec przejawów wiary katolickiej w swoich szeregach na Środkowym Nadodrzu 1945–1970*, Ząbki 2004, s. 74–75.

poprawczej” za odmowę służby w SP: „nie mogła odbyć służby w brygadzie S.P., bowiem w tym czasie była przewodnikiem niewidomego Ojca”⁴⁶. Ze współczesnej perspektywy trudno się dziwić młodym ludziom, że usiłowali uniknąć Służby Polsce. Oznaczała ona ciężką, nieodpłatną pracę w trudnych warunkach⁴⁷. Młodych ludzi poddawano zarazem intensywnej indoktrynacji ideologicznej⁴⁸.

Dnia 8 sierpnia 1953 roku Prezydium WRN uchyliło orzeczenie kolegium nakładające karę grzywny na katechetkę prowadzącą rzekomo „nauczanie religii bez zezwolenia”⁴⁹. W uzasadnieniu stwierdzono, że nauka odbywała się w pomieszczeniach kościelnych i nie wymagała pozwolenia władz. Dnia 5 lipca 1956 roku Prezydium uchyliło karę grzywny wymierzonej przez kolegium osobie prowadzącej „nielegalną zbiórkę”⁵⁰. W uzasadnieniu stwierdzono, że osoba ta nie zbierała pieniędzy, lecz produkty żywnościowe, które przekazywała następnie osobom potrzebującym. Nie była to więc „nielegalna zbiórka”.

Podsumowanie

Duża liczba orzeczeń kolegiów karno-administracyjnych uchylonych przez Prezydium WRN w Zielonej Górze nie świadczy dobrze o jakości pracy kolegiów w województwie zielonogórskim w latach 1951–1958. Zwraca także uwagę ogromna dowolność kolegiów w wymierzaniu kar. Dnia 2 sierpnia 1954 roku kolegium przy Prezydium GRN w Świdnicy wymierzyło rolnikowi karę wysokości 1500 zł za uchylenie się od obowiązku poszukiwania stonki ziemniaczanej, a dnia 19 sierpnia 1954 roku to samo kolegium ukarało innego mieszkańca Świdnicy grzywną 50 zł za kradzież drewna z lasu⁵¹. Oba orzeczenia zostały uchylone przez Prezydium.

W latach 1950–1956 kolegia ds. wykroczeń były wykorzystywane przez władze komunistyczne przede wszystkim do wymuszania od rolników dostaw obowiązkowych produktów rolnych. W pośredni sposób służyły również do wywierania presji na rolników indywidualnych w celu wstępowania do spółdzielni produkcyjnych. W 1956 roku w wyniku silnego kryzysu politycznego (tak zwana odwilż październikowa) władze komunistyczne złagodziły swą politykę wobec

⁴⁶ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 13 lipca 1954 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 654.

⁴⁷ K. Wierzbicki, *Mój pobyt w SP*, [w:] „Jesteście naszą wielką szansą”..., s. 353.

⁴⁸ A. Czubiński, *op. cit.*, s. 282.

⁴⁹ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 8 sierpnia 1953 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 637.

⁵⁰ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 5 lipca 1956 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 698.

⁵¹ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 18 listopada 1954 r.*, APZG, PWRN Zielona Góra, sygn. 659.

rolników indywidualnych. Jesienią 1956 roku rozpadło się lub zostało zlikwidowanych 80% spółdzielni produkcyjnych w całym kraju⁵². Polityka przymusowej kolektywizacji rolnictwa wpłynęła bardzo negatywnie na mentalność wielu mieszkańców wsi, prowadząc niekiedy do ich demoralizacji oraz pauperyzacji⁵³. Kolegia ds. wykroczeń w dotychczasowej postaci przestały być po „odwilży październikowej” potrzebne władzom komunistycznym. W 1958 roku zostały przekształcone w narzędzia do walki z przestępczością o charakterze chuligańskim.

Dnia 23 lipca 1959 roku Prezydium WRN w Zielonej Górze powołało trzyosobową komisję do uchylania orzeczeń karno-administracyjnych⁵⁴. Odwołania od orzeczeń kolegiów nie były od tej pory rozpatrywane podczas posiedzeń plenarnych Prezydium. Ze współczesnej perspektywy trzeba stwierdzić, że uchylanie orzeczeń kolegiów ds. wykroczeń w latach 1953–1958 umożliwiało pewne łagodzenie bezwzględności stalinowskiego prawa.

Bibliografia

Archiwalia

Archiwum Państwowe w Zielonej Górze (APZG)

Protokół z I-szej Plenarnej uroczystej Sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, odbytej w dniu 8 lipca 1950 r., PWRN Zielona Góra, sygn. 158.

Protokół odprawy kierowników Wydziałów i Samodzielnych Oddziałów Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, odbytej dn. 9 czerwca 1951 r., KW PZPR w Zielonej Górze, sygn. 487.

Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 31 marca 1953 r., PWRN Zielona Góra, sygn. 631.

Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 13 lipca 1954 r., PWRN Zielona Góra, sygn. 654.

Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 31 sierpnia 1954 r., PWRN Zielona Góra, sygn. 656.

Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 6 listopada 1954 r., PWRN Zielona Góra, sygn. 659.

Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 18 listopada 1954 r., PWRN Zielona Góra, sygn. 659.

⁵² C. Osękowski, *Spółczesność Polski zachodniej i północnej w latach 1945–1956. Procesy integracji i dezintegracji*, Zielona Góra 1994, s. 245.

⁵³ M. Ordyłowski, *Kolektywizacja wsi dolnośląskiej w latach 1948–1956 jako instrument stalinizacji środowiska wiejskiego*, [w:] *Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie stalinowskim*, red. C. Osękowski, Zielona Góra 1999, s. 83.

⁵⁴ *Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 19 maja 1960 r.*, PWRN Zielona Góra, sygn. 765.

- Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 31 grudnia 1954 r.*, PWRN Zielona Góra, sygn. 661.
- Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 29 marca 1955 r.*, PWRN Zielona Góra, sygn. 670.
- Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 23 sierpnia 1955 r.*, PWRN Zielona Góra, sygn. 678.
- Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 9 lutego 1956 r.*, PWRN Zielona Góra, sygn. 688.
- Protokół z posiedzenia Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej odbytego w dniu 15 listopada 1956 r.*, PWRN Zielona Góra, sygn. 706.

Akty prawne

- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1951 roku w sprawie wykonywania orzeczeń i nakazów karnych wydanych przez kolegia przy prezydiach rad narodowych, Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 456.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 1951 roku w sprawie zasad i trybu odbywania kary pracy poprawczej, Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 457.
- Ustawa z dnia 28 czerwca 1950 roku o zmianach podziału administracyjnego Państwa, Dz.U. z 1950 r. Nr 28, poz. 255.
- Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 roku o orzecznictwie karno-administracyjnym, Dz.U. z 1951 r. Nr 66, poz. 454.
- Ustawa z dnia 22 maja 1958 roku o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo, Dz.U. z 1958 r. Nr 34, poz. 152.
- Ustawa z dnia 2 grudnia 1958 roku o zmianie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 roku o orzecznictwie karno-administracyjnym, Dz.U. z 1958 r. Nr 77, poz. 396.

Literatura

- Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., *Historia ustroju i prawa polskiego*, Warszawa 2009.
- Czubiński A., *Historia Polski XX wieku*, Poznań 2003.
- Halczak B., *Polska Zjednoczona Partia Robotnicza w powiecie. Funkcjonowanie powiatowych instancji PZPR na przykładzie Zielonej Góry (1949–1989)*, Zielona Góra 2011.
- Izdebski H., *Historia administracji*, Warszawa 2001.
- Koteluk D., *W nowych realiach. Wieś zielonogórska w latach 1945–1956*, Zielona Góra 2011.
- Lesiakowski K., *Powszechna Organizacja „Służba Polsce” w systemie organizacyjnym państwa polskiego (1948–1955)*, [w:] „Jesteście naszą wielką szansą”. Młodzież na rozstajach komunizmu 1944–1989, red. P. Ceranka, S. Stępień, Warszawa 2009.
- Łysko M., *Ewolucja polskiego systemu prawa wykroczeń w XX w.*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 17, 2018, z. 1.
- Łysko M., *Kształtowanie się ustroju kolegów orzekających w Polsce Ludowej (1952–1956)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 64, 2012, z. 2.
- Łysko M., *Orzecznictwo karno-administracyjne w zakresie dostaw obowiązkowych płodów rolnych w Polsce Ludowej*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 8, 2009.
- Łysko M., *Przełom roku 1956 w Polsce a orzecznictwo karno-administracyjne*, „Zeszyty Prawnicze” 11, 2011, nr 4.
- Nowacka E., *Samorząd terytorialny w systemie władzy publicznej w Polsce. Studium polityczno-prawne*, Wrocław 1994.

- Ordylowski M., *Kolektywizacja wsi dolnośląskiej w latach 1948–1956 jako instrument stalinizacji środowiska wiejskiego*, [w:] *Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie stalinowskim*, red. C. Osękowski, Zielona Góra 1999.
- Osękowski C., *Spółczesność Polski zachodniej i północnej w latach 1945–1956. Procesy integracji i dezintegracji*, Zielona Góra 1994.
- Paczkowski A., *Pół wieku dziejów Polski 1939–1989*, Warszawa 2000.
- Skobelski R., *Ziemie Zachodnie i Północne Polski w okresie realizacji planu sześcioletniego 1950–1955*, Zielona Góra 2002.
- Śmierzchalski-Wachocz D., *Partia komunistyczna wobec przejawów wiary katolickiej w swoich szeregach na Środkowym Nadodrzu 1945–1970*, Ząbki 2004.
- Wierzbicki K., *Mój pobyt w SP*, [w:] *„Jesteście naszą wielką szansą”. Młodzież na rozstajach komunizmu 1944–1989*, red. P. Ceranka, S. Stępień, Warszawa 2009.
- Witkowski W., *Historia administracji w Polsce 1764–1989*, Warszawa 2007.
- Zblewski Z., *Leksykon PRL-u*, Kraków 2000.

Bureau of provincial national councils as appeal instances against penal college in the years 1951–1957 on the example of the Presidium of the Provincial National Council in Zielona Góra

Summary

In 1951, the communist authorities introduced the institution of a penal college in Poland. This institution was modeled on the legislation in force in the Union of Soviet Socialist Republics. Colleges were not courts but performed judicial functions. The final instance of appeal against the rulings of the colleges was the Presidium of the Provincial National Council. The article showed that a large part of the rulings issued by colleges in the Zielona Góra region in the years 1951–1957 were annulled by the Presidium. College rulings were often in conflict with applicable law.

Keywords: Poland, communism, penal colleges, Zielona Góra province

Die Präsidien der Nationalräte der Woiwodschaften als Berufungsinstanzen gegen die verwaltungsstrafrechtliche Rechtsprechung in den Jahren 1951–1958 am Beispiel des Präsidiums des Nationalrates der Woiwodschaft Grünberg [Zielona Góra]

Zusammenfassung

Im Jahre 1951 haben die kommunistischen Behörden in Polen die Institution eines Kollegiums für Ordnungswidrigkeiten eingeführt. Diese Institution wurde nach der in der Sowjetunion geltenden Gesetzgebung organisiert. Die Kollegien waren keine Gerichte, sie übten jedoch richterliche

Funktionen aus. Die letzte Berufungsinstanz gegen die Beschlüsse der Kollegien war das Präsidium des Nationalrates der Woiwodschaft [*Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej*]. In dem Beitrag wurde gezeigt, dass das Präsidium eine große Zahl der Entscheidungen der Kollegien, die in den Jahren 1951–1958 in der Woiwodschaft Grünberg ergangen, aufgehoben hatte. Die Entscheidungen der Kollegien standen oft im Widerspruch mit dem geltenden Recht.

Schlüsselwörter: Polen, Kommunismus, Kollegien für Ordnungswidrigkeiten, Woiwodschaft Grünberg